

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIK BECERİSİNİN KAZANDIRILMASINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ¹

Teachers' Views on Acquiring Financial Literacy
Skills in Social Studies Lesson

Ayşe Seyhan²

ÖZ: Finansal okuryazarlık becerisi öğrencilere kazandırılması için 2018 yılında güncellenen sosyal bilgiler öğretim programına eklenmiştir. Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal ürünlere ve kavramlara hakimiyeti, finansal risk almaları ve çeşitli alternatifler arasından tercih yapabilecek farkındalığa sahip olmaları sayesinde finansal refahlarını artırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bilgiyi, teknolojiyi ve finansal kaynakları üreten bir toplum meydana getirmek için de finansal okuryazarlık becerisinin erken yaşlarda bireylere kazandırılması gerekmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin finansal okuryazarlık becerisi hakkında farkındalıklarını tespit etmek ve bu becerinin kazandırılmasına yönelik görüşlerini almak amacıyla yapılan bu çalışmada nitel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, ulaşılabilen, çalışmaya katılmayı kabul eden ve Rize ilindeki ilk ve ortaokullarda görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları öğretmenlerin finansal

ABSTRACT: The financial literacy skill was added to the social studies curriculum which was updated in 2018 in order to enable to students this skill. Financial literacy is defined as the process of increase the financial prosperity thanks to persons' have dominance of financial products and concepts, take risk of financial, have awareness of prefer between various alternatives. Financial literacy skill needs to be acquired in early ages to persons in order to create a society that produces knowledge, technology, and financial resources. Qualitative pattern was used in this study in order to determine to social studies teachers awarenesses about financial literacy skill and take their ideas intended for bring persons this skill. The research's working group consist of 20 social studies teachers who can be accessed themselves, who accept to join study, and serve in Rize city primary and secondary schools. The datas were evaluated with content analysis. The results of the research show that teach-

- ¹ Bu çalışmanın taslak hali, 12. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde (25-28 Nisan, 2019, Rize) bildiri olarak sunulmuştur.
- ² Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, e-posta: ayse.seyhan@erdogan.ed.tr., ORCID: 0000-0003-1741-4878.

Hakemli Araştırma Makalesi Peer-reviewed Research Article		
Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
24.04.2020	23.06.2020	29.06.2020

okuryazarlık becerisinin tanımını ve beceriye ilişkin yeterlilikleri bildiklerini göstermektedir. Ancak, bu becerinin öğrencilerde geliştirilmesi için kullanılacak etkinlikleri yeterince bilmedikleri ve sınıflarında uygulamadıkları anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal okuryazarlık, Sosyal bilgiler, Öğretmen, Beceri

hers know definition of financial literacy skill and competencies related to skill. However, it is determined that they sufficiently dont know activities that can be used to improve this skill on students and they dont apply them in their classes.

Keywords: Financial literacy, Social studies, Teacher, Skill

GİRİŞ

Toplumda finansal bilincin ve tasarruf alışkanlıklarının gelişmesinde önemli etkisi olan finansal okuryazarlık bugün bütün dünyanın gündemindedir. Bireylerin bilinçli kararlar almasına katkı sağlamaya ve finansal farkındalık seviyelerini artırmaya yönelik uluslararası iş birliklerinin artması finansal okuryazarlığın önemini göstermektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015). Finansal okuryazarlık becerisinin alanyazında farklı tanımları farklı bileşenleri açıklanmaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin ekonomik kavramları anlaması, finansal ürünleri ve riskleri bilmesi ile çeşitli alternatifler arasından finansal tercih yapabilecek farkındalığa sahip olmasının yanında etkili ekonomik kararlar alarak, ekonomik hayata katılım sağlaması, bu bilgi, beceri ve birikimini bireyin ve toplumun refahını artırmak için kullanabilmesidir (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2014).

Finansal okuryazarlık, kişinin temel finansal kavramları anlaması, kısa vadeli uygun kararlar alarak plan yapabilmesi ile uzun vadede kendi kişisel ekonomisini yönetme yeteneğine ve güvenine sahip olmasıdır (Remund, 2010). Finansal okuryazarlık bireylerin bütçe yapma, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgileri kararlarında kullanabilme becerisidir (Willis, 2008). Finansal okuryazarlık maddi refahı etkileyen kişisel, finansal koşulları okuyabilme, analiz edebilme, yönetebilme ve hesaplayabilme yeteneğidir (Vitt, Anderson, Lyter, Siegenthaler ve Jeremy, 2000). Finansal okuryazarlık bireyin finansal açıdan doğru karar alabilmesi ve finansal gücünü koruması için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve davranışlardan meydana gelen bileşendir (Gökmen, 2012). Finansal okuryazarlık bireylere paranın kullanımı ve yönetimi konusunda temel bilgi ve beceri sağlayan yeterlilik düzeyidir (Çam ve Barut, 2015).

Finansal okuryazarlığın; finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış olarak üç temel ögesi bulunmaktadır. Willis'e göre (2008) finansal okuryazar bireyler;

1. Finansal kavramlarla ilgili bilgi
2. Finansal kavramlarla ilgili iletişim kurabilme yeteneği
3. Kişisel finans yönetimi becerisi
4. Uygun finansal kararlar verme becerisi
5. Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için planlama yapma bilgi ve becerilerine sahip olmalıdır.

Bunlarla birlikte vergi okuryazarlığı da finansal okuryazarlığın önemli boyutlarından biri olarak kabul edilmektedir. Vergi okuryazarlığı, kişinin vergi ile ilgili konularda bilgi sahibi olması, onları anlayabilmesi, yorumlaması, gelişmeleri takip edebilmesi ve ödemesi gereken borçlarını dikkate alarak kendi kişisel bütçesini veya ekonomik düzeyini bozmadan en iyi şekilde yürütebilme becerisidir (Yılar ve Akdağ, 2017).

Modern ekonomilerde, para ve finansal konularla makul bir şekilde başa çıkma yeteneği, sadece yatırım ve bankacılık sektöründeki profesyoneller için değil, aynı zamanda günlük yaşamdaki mali işlerini yönetmekten sorumlu her birey için giderek daha hayati hale gelmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki finansal hizmetlerde ve işgücü piyasasındaki yapısal değişiklikler ile halkın refah seviyesinin gerilemesi ve demografik değişimler gibi çeşitli sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı ülkelerin finansal okuryazar bireylere olan ihtiyacı gün geçtikçe daha da artmaktadır (Leumann, Heumann, Syed ve Aprea, 2016).

Finansal okuryazarlık konusunda gelişmiş toplumlar, parayı bir tüketim aracı olarak değil, üretim aracı olarak görmektedir. Bilgi, teknoloji ve finans kaynakları üreten bir toplum meydana getirmek için de finansal okuryazarlık becerisinin o toplumun bireyelerine erken yaşta kazandırılması gerektiği belirtilmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015). Finansal okuryazarlık becerisine sahip birey ve toplumların bu beceriye sahip olamayan birey ve toplumlardan birtakım farkları bulunmaktadır. Öncelikle bu bireyler gelir ve giderlerinin farkında olarak bütçelerini dengeli bir şekilde oluşturup kullanabilirler. Finansal bilgilere sahip olarak ve bilgileri nerede ve nasıl kullanacaklarının farkında olurlar. Parayı etkili bir şekilde kullanabilirler. Tasarruf yapabilirler. Bütçelerini dengeli bir şekilde oluşturup dengeli bir şekilde kullanabilirler (Çam ve Barut, 2015). Bireyler çocukken ekonomi gerektiren işlerle karşılaştıkları için bu becerinin küçük yaşlarda kazandırılması gerekmektedir. Finansal okuryazarlık becerisini erken yaşta kazanan bireyler ekonomi, bütçe ve yatırım yapma konularında daha bilinçli ve daha duyarlı olmaktadır. Finansal okuryazarlığı yüksek olan bireyler, kendileri için yararlı olan kararlar vermek ve yaşadıkları ekonomik

dünyayı yapıcı bir şekilde eleştirmek ve desteklemek için daha donanımlı olmaktadır (OECD, 2014).

Diğer taraftan toplumsal bütünlüğün simgesi olan devletin, fonksiyonlarını yürütebilmesi ve devamlılığını sağlayabilmesi vergi okuryazarı bireylerin gerekliliğini zorunlu kılmaktadır (Yılar ve Akdağ, 2017). Çünkü vatandaşların düzenli vergi ödemeleri ekonomik olarak devletin gelişmesi, gelirlerinin ve milli gelirinin artması, beraberinde vatandaşların da gelirlerinin artmasını sağlayacaktır (Yardımcıoğlu, Akpınar ve Günay, 2015).

Dünyada yeni ürünler ve finansal hizmetler yaygınlaştıkça finansal okuryazarlığın önemi daha da artmaktadır. Çünkü dünyanın bütün bölgelerindeki finansal piyasalar küçük yatırımcı için giderek daha erişilebilir hale gelmektedir. İnternet alışverişlerinin, kredi kartı kullanımlarının artması, mali açıdan daha karmaşık ürünlerin kredilerin ve ipoteklerin ortaya çıkması, yıllık gelir ve giderlerin hesaplanma gereksinimleri finansal okuryazarlık becerisinin eğitime verilmesi gereken önemi daha da artırmıştır (Lusardi ve Mitchell, 2014). Finansal okuryazarlık eğitimin bilinçli tüketici yetiştirmede etkili olduğu yönündeki araştırmalar dünya devletlerini, işletmeleri ve sivil toplum kuruluşlarını finansal okuryazarlığı geliştirmek için bir dizi eğitimler gerçekleştirmeye yönlendirmiştir (Fernandes, Lynch ve Netemeyer, 2014). Finansal okuryazar olmayan kişilerin ekonomik bilgileri yetersiz olduğu için bu kişiler finansal planlama, birikim yapma, borç ödeme gibi işlemler hakkında bilinçli kararlar vermeleri beklenemez. Finansal okuryazarlığı geliştirme konusunda yapılan araştırmalar finansal okuryazarlık eğitiminin ekonomik karar verme üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Lusardi ve Mitchell, 2014).

Finansal eğitim, finansal ürünlere ilk kez erişen bireyleri destekleyerek farklı seçenekler arasında seçim yapmalarına ve yeni ürünlerini etkin bir şekilde yönetmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca insanların paralarını yönetmelerine ve gelecekleri için planlamalarına yardımcı olabilecek uygun ürünleri seçmeye teşvik edebilir. Finansal eğitim kişilere finansal ürünleri kullanmış olup olmadıklarına, sahip oldukları veya olmadıkları ürün türlerine bakılmaksızın paralarını yönetmek için ihtiyaç duydukları becerileri sağlayabilir (OECD, 2011). Günümüzde finansal ürünler ile hizmet ve sistemlerde daha fazla karmaşıklık olduğu göz önüne alındığında bugünün gençlerinin karşılaştığı finansal seçimlerin gittikçe zorlaştığı söylenebilir. Ayrıca bugünün gençleri yaşam beklentilerinin artmasına karşın refah seviyelerinde ve mesleki faydalarda azalma görülmesi, belirsiz ekonomik ve iş beklentileri nedeniyle yetişkinlikte daha fazla finansal risk taşıyabilirler. Eğitim seviyesi, geliri veya zenginliği daha düşük olan aileler yüksek gelirli ailelere göre çocuklarına finansal okuryazarlık aktarmak için daha az donanımlıdır. Dolayısıyla finansal okuryazarlık eğitimi farklı sosyo-

ekonomik düzeydeki gençlerin hem finansal okuryazarlık seviyelerinde hem de ekonomik durumlarında eşitsizliğin azaltılmasını veya giderilmesini sağlayabilir (OECD 2014).

Günümüzde çok sayıda birey finansal araçların ve danışmanların hizmetlerini kullandığı için yüz yüze işlemlerin yerini standart elektronik işlemler ve prosedürler almıştır. Bu prosedürler dahi belirli düzeyde finansal bilgi ve beceri gerektirmektedir. Bireyler bu işlemlerde kendilerine nelerin sunulduğunu anlayabilmelidir. Tüm bunlar, gençler için daha önemli olabilmektedir. Çünkü gençler online ekonomik iş ve işlemler, ödemeler gibi finansal hizmetlerden daha çok faydalanmaktadır. Gençlerin bir vatandaş olarak toplumda demokratik rol üstlenmelerinde de finansal okuryazarlık becerisinin önemli etkisi bulunmaktadır. Bununla beraber milli ekonomi ve ekonomik politikaların bilgi ve anlayışları ile bu bilgi ve anlayışların vatandaş ve toplum üzerindeki etkisi de mevcut vatandaşlık eğitimi anlayışlarında hayati bir rol oynamaktadır (Leumann, Heumann, Syed ve Aprea, 2016). Bununla birlikte finansal okuyazarlık eğitimi vergi yükümlülükleri hakları konusunu da kapsamalıdır. Çünkü vatandaşların vergi ödevlerini yerine getirebilmesi için öncelikle verginin ne olduğunu anlaması, vergiye karşı yapması gerekenlerin farkında olması gerekmektedir. Verginin ne anlama geldiğini bilen ve ona karşı yükümlülüklerini kavrayan vatandaşlar vergi ödevini gönüllü olarak yerine getiriler. Bu da devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin en düşük maliyetle ve düzenli bir şekilde toplanmasını sağlar (Yardımcıoğlu, Akpınar ve Günay, 2015)

Ayrıca vergi sistemindeki herhangi bir karışıklık harcanabilir gelir düzeyini ve harcamalarını, tasarrufunu ve yatırım kararlarını olumsuz etkileyebilir. Vergi okuyazarı olmayan bireyler sadece ülke ekonomisini değil aynı zamanda hem kendileri hemde ailedeki diğer bireylerin de finansal istikrarını tehlikeye düşürebilmektedir (Yılar ve Akdağ, 2017).

Türkiye’de finansal okuyazarlık becerisinin geliştirilmesinde sosyal bilgiler dersine önemli görev yüklenmiştir. Finansal okuyazarlık becerisi sosyal bilgiler dersi öğretim programında 2017 yılından itibaren yer almıştır. Bu becerinin 4. Sınıftan 7. Sınıfa kadar “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarında öğretilmesi amaçlanmıştır. Finansal okuyazarlık becerisi tasarruf değeriyle ilişkilendirilmiştir. Programda finansal okuyazarlık “kaynaklarını ve bütçesini etkili bir şekilde kullanan, akılcıca yatırımlar yaparak kendisinin ve ülkesinin ilerlemesine katkıda bulunan ve israftan kaçınarak kaynaklarını tasarruf edebilen bireyler yetiştirilmesi” cümlesi ile ifade edilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda finansal okuyazarlık becerisine ilişkin kazanımlar sınıf düzeylerine göre aşağıda verilmektedir.

Tablo 1: Finansal okuryazarlıkla ilişkili kazanımlar

Sınıf	Kazanım No	Kazanım
4	1	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.
	2	Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.
	3	Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.
	4	Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.
	5	Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.
5	1	Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.
	2	Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.
	3	Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.
	4	Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.
	5	İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.
	6	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
6	1	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.
	2	Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkisini analiz eder.
	3	Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje örnekleri hazırlar.
	4	Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.

-
- 5 Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.
  - 6 İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.
-
- 7
    - 1 Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.
    - 2 Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
    - 3 Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.
    - 4 Tarih boyunca Türklere meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.
    - 5 Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.
    - 6 Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.
-

Finansal okuryazarlık ilköğretimden yüksek öğretime kadar öğretilir. Finansal okuryazarlık ile ilgili öğretim programları hedef kitleye göre içerik ve yöntem bakımından farklılık göstermekte birlikte hepsi kazanılan finansal okuryazarlık becerisinin mali açıdan refah artırıcı davranışlar getirmesini amaçlamaktadır. Bu becerinin geliştirilmesinde ders kitaplarının dışında kendi kendine çalışma materyalleri, bilgilendirici web siteleri, interaktif oyunlar ve bire bir danışmanlık gibi yollar kullanılabilir. Finansal okuryazarlık becerisi “varlık, para ve varlık yönetimi, bankacılık, yatırımlar, kredi, sigorta ve vergi konularında temel kavramları bilme ve bu bilgileri olumlu eyleme dönüştürmek için kendine güven duymayı gerektirmektedir (Willis, 2008). Herman ve diğerleri (2015) finansal okuryazarlık eğitiminde;

- ✓ Kazanç, gelir ve kariyer
- ✓ Tasarruf ve yatırım
- ✓ Harcama
- ✓ Borçlanma ve kredi
- ✓ Finansal sorumluluk, para yönetimi ve finansal karar alma

✓ Risk yönetimi ve sigorta

olmak üzere şeklinde altı kriterin dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Kısa adı PISA (Programme for International Student Assessment) olan uluslararası öğrenci değerlendirme programı 2012 raporunda finansal okuryazarlık ve çağdaş yaşamın finansal talepleriyle başa çıkma kapasitesinin geliştirilmesi bir dizi bilgi ve becerinin kazandırılmasına dayandığını belirtmektedir (OECD (2014)). Bu raporda 15 yaşındaki bireylerin finansal ürün, taahhütler, faiz, enflasyon ile paranın değeri gibi finansal kavramları ve riskleri bilmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Bu yaşta bireyler kendi finansal hesaplarına sahip oldukları için alışveriş, para kazanma, ödeme yapma gibi işleri bilmeleri gerekmektedir. Ayrıca bireylerin bu yaşta aile içi ekonomik kararlara katılma deneyimi kazanmaya başladıkları belirtilmektedir. Bu nedenlerle bireyler bu yaşta yüzde hesaplama, bir para biriminden diğerine dönüştürme gibi temel beceriler ile reklam ve sözleşme metinlerini okuma ve yorumlama gibi özellikleri de kazanmalıdırlar. Ayrıca finansal kararları etkileyen duygusal ve psikolojik faktörlerle baş etme yeteği ile finansal girişimlerde bulunabilmek için bilgi, tavsiye arama motivasyon ve güvenine sahip olmalıdırlar. Etkili finansal kararlar vermek için gerçek yaşamdaki durumlarda sahip oldukları bilgi ve anlayışı harekete geçirme ve uygulama becerisi kazanmalıdırlar.

Birey bu dönemde günlük yaşamı ve deneyimleri ile ilgili ekonomik kararlar almanın yanında ileride yapacağı meslek için eğitim ve iş seçenekleri arasında da tercih yapabilmelidir. Bireyin ve toplumun finansal refahını iyileştirmede ulusal ve küresel istikrara, üretkenliğe ve kalkınmaya katkıda bulunmada iyi bir anlayış, yönetim ve planlama yetisine sahip olmalıdır. Son olarak birey toplumun bir üyesi olarak rolünün önemini bilerek ekonomik yaşama katılma becerisi kazanmalıdır.

Literatürde finansal okuryazarlık becerisinin ve bu becerinin düzeyinin bireylerde çeşitli demografik özelliklere göre değişip değişmediğinin araştırıldığı anlaşılmaktadır. Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada toplamda % 48 belirledikleri finansal okuryazarlık düzeyini erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ben David-Hadar (2015), finansal okuryazarlık düzeyinin üniversitede okunan bölüme göre farklılık gösterdiğini açıklamış ve medyanın finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesindeki etkisini vurgulamıştır. Mandell (2008), bireylerin ekonomik durumları yükseldikçe finansal okuryazarlıklarının da yükseldiğini belirtmiştir. Ortaöğretimde yapılan finansal eğitim ile finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesindeki etkisinin kanıtlanmadığını ifade etmiştir. Maurer (2014), süreç odaklı rehberli sorgulama yöntemi ile yapılan finansal okuryazarlık eğitiminin bu becerinin geliştirilmesinde faydalı olduğunu ortaya koymuştur. Barboza, Smith

ve Pesek (2016), erkelerde de finansal okuryazarlığın düşük düzeyde olabileceğini belirterek genellendiğinde erkeklerin kadınlardan daha yüksek düzeyde finansal okuryazar olduklarını ileri sürmüştür. Akademik başarı düzeyi ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğunu da belirtmiştir.

Kanmaz (2018) araştırmasında hisse senedi yatırımcısının finansal okuryazarlık düzeyi ile eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulmuştur. Aynı şekilde erkeklerin kadınlardan daha yüksek düzeyde finansal okuryazar olduklarını belirtmiştir. Ehrlich ve Guilbault (2017) uyguladıkları üç haftalık bir yaz finansal okuryazarlık eğitimi etkinliği sonrasında lise öğrencilerinin hem kişisel finans hem de finansal analiz alanlarında bilgi ve becerilerinin arttığını ortaya koymuşlardır. Yaşam için elzem finansal okuryazarlık becerisinin zamanında kazandırılması halinde bireyler yaşam boyu ekonomik işlerinde kullanabilecekleri bilgileri edinebilecek ve uygulayabilecektir. Ancak önemi çok yeni fark edilen ve öğretim programına eklenen bu beceriye ve becerinin kazandırılmasına ilişkin araştırmaların sınırlı olduğu tespit edilmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin finansal okuryazarlık becerisi hakkında farkındalıklarını belirlemek ve bu becerinin kazandırılmasına yönelik görüşlerini almak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenleri finansal okuryazarlık becerisini nasıl tanımlamaktadır?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre finansal okuryazar bireylerin sahip olması gereken bilgi ve davranışlar nelerdir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin finansal okuryazar olmayan bireylerin sahip olduğu özelliklere yönelik görüşleri nelerdir?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin finansal okuryazarlık becerisinin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri hakkında görüşleri nasıldır?
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin finansal okuryazarlık becerisini kazandırmak için derslerinde gerçekleştirdikleri faaliyetler nelerdir?
6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesi için önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgu bilim yaklaşımı ile modellenmiştir. Bu tür çalışmalarda katılımcıların deneyimleri, alguları, düşünceleri kendilerince nasıl yapılandırıp bir bilinçlilik durumu oluşturduğu masaya yatırılır (Patton, 2014). Olgubilim

deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Olgular bilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak olguyu daha iyi tanımamız ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar, örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir. Bu yönüyle hem bilimsel alanyazına hem de uygulamaya önemli katkılar getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırma Rize ilinde ulaşılabilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden 15 sosyal bilgiler öğretmeni ile yürütülmüştür. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem türlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme kullanılmıştır. Araştırmacı yakın olan ve erişilmesi kolay olan durumu seçtiği için bu yöntem araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bununla birlikte seçilen öğretmenlerin faal olarak öğretmenlik yapmaları ve araştırmaya gönüllü katılmaları esas alınmış alınmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kıdem	Kadın	Erkek	Toplam
1-5 yıl	3	3	6
6-10 yıl	-	-	-
11-15 yıl	-	5	5
16-20 yıl	2	1	3
21 yıl ve üzeri	-	1	1
Toplam	5	10	15

Tablo 2’de görüldüğü gibi, katılımcıların 5’i kadın ve 10’u ise erkektir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 6’sı 1-5 yıl arasında 5’i 11-15 yıl arasında 3’ü 16-20 yıl, 1’i de 21 yıl ve üzeri deneyime sahiptir. Çalışmada, farklı mesleki deneyime sahip öğretmenler mevcut olmasının yanında, 1-5 yıllık mesleki deneyimi olan katılımcıların sayısının fazla olduğu görülmektedir.

Veri Toplama

Araştırmada veri toplamak için açık uçlu soru formu kullanılmıştır. İki bölümden oluşan soru formunun ilk bölümü katılımcıların demografik bilgilerine yöneliktir. İkinci bölüm ise finansal okuryazarlık becerisine ilişkin öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerini ortaya çıkarmaya yönelik altı sorudan oluşmaktadır. Form, iki uzman görüşü doğrultusunda düzenlenerek son şeklini almıştır. Araştırmaya ilişkin veriler 2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin okullarında ve uygun gördükleri zaman içerisinde soru formunu yazılı olarak doldurmaları suretiyle toplanmıştır.

Verilerin analizi

Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Açık uçlu sorularıyla elde edilen veriler; (1) verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların düzenlenmesi ile (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamada analiz edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Öğretmenlerim açık uçlu sorularına verdikleri yanıtlar iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanarak düzenlenmiştir. Kodlanan veriler incelenerek benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırılmış, birbiriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Bu süreçte görüş birliği ve görüş ayrılığı olan kodlar belirlenmiş ve Miles ve Huberman (2016) güvenilirlik formülü kullanılarak kodlayıcılar arasındaki uyum hesaplanmıştır. Buna göre sırasıyla 1. soruda %82, 2. soruda %81, 3. soruda %78, 4. soruda %74, 5. soruda %77 ve 6. soruda ise %82 uyum tespit edilmiştir. Uyum yüzdesinin %70 veya daha üstü olması kodlayıcılar arasındaki güvenilirliğin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Temalara ilişkin kodların frekansları tablolar halinde sunulmuştur. Verileri desteklemek için katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Doğrudan alıntılar yapılırken, her bir öğretmen için “Ö” harfi, formu teslim etme sırası için 1, 2, 3, 4 ... şeklinde sayısal kodlar ve cinsiyetlerini belirtmek için “E” ve “K” harfleri kullanılmıştır. Örneğin birinci sırada formu teslim eden erkek öğretmen için “Ö1, E” kodu kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular, katılımcıların görüşleri doğrultusunda her bir soru için ayrı ayrı oluşturulan temalar ve kodlar çerçevesinde frekans verilmiştir. Ayrıca her bir soru için öğretmenlerin verdikleri yanıtlardan doğrudan alıntı yapılmıştır. Araştırmada ilk olarak finansal okuryazarlık becerisinin tanımı hakkında öğretmen bilgilerini açığa çıkarmaya yönelik “Finansal okur-

yazarlık becerisini tanımlayınız” ifadesi yer almıştır. Bu maddeye öğretmenlerin verdikleri cevaplardan edilen bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Finansal okuryazarlık becerisinin tanımına ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	f
Finansal Bilgi	Temel ekonomi kavramlarını bilme	7
	Ekonomik gelişmeleri doğru yorumlama	1
	Para politikaları hakkında bilgi sahibi olma	1
	Piyasayı takip etme	1
Finans Yönetimi	Bütçeyi etkin kullanma	6
	Bütçe yapabilme	4
	Finansal açıdan doğru karar alabilme	3
	Finans risk bilme ve görme	3
	Parayı etkin kullanma	2
	Para yönetebilme	2
	Yatırım yapabilme	1
	Gelir gider dengesi kurma	1
	Para kazanabilme	1
	Tasarruf yapabilme	1
	Finansal sorunları çözebilme	1

Tablo 3 incelendiğinde bulgular öğretmenlerin finansal okuryazarlık becerisini finansal bilgi ve finans yönetimi bağlamında tanımladıkları görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenler finansal bilgi açısından temel ekonomik kavramlar ile para politikalarını bilme, ekonomik gelişmeleri yorumlama; finans yönetimi açısından ise bütçe yapma ve bütçeyi etkin kullanma, ekonomik kararları doğru alabilme ve parayı yönetebilme özelliklerini vurgulamışlardır. Finansal okuryazarlık becerisinin tanımına ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Para ve ekonomi ile ilişkili terimleri bilmeli ve yorumlayabilmelidir... (Ö7, K)”.

“...Bireylerin finansal açıdan doğru karar alabilmeleri ve Finansal gücü koruması için gerekli olan bilgi beceri tutum ve davranışlardan meydana gelen beceridir... (Ö1, E)”.

“Gündelik hayatta karşılaştığı temel finansal durumlara karşı sorunları çözebilme ve bilinçli bir şekilde finansal kararlar almasını sağlar (Ö2, E)”.

“Finansal okuryazarlık para kazanmak ve kazanılan parayı etkili bir şekilde kullanabilme becerisidir (Ö6, E)”.

“Gelir gider ve benzeri gibi işleri takip etme ve yönetme becerisi... (Ö11, K)”.

“Parayı bilinçli harcamak... (Ö10, E)”.

“Finansal okuryazarlık insanların para en iyi şekilde kullanımı ve yönetimi için yeterli bilgiye sahip olmasıdır yani ne kadar para kazanıyorsak parayı harcadığımızı o parayla geçinip birikim yaptığımız olarak tanımlanır (Ö9, K).

“Gelişen ve değişen dünyada bireylerin para politikası hakkında fikir sahibi olmasıdır (Ö12, K)”.

Araştırmada ikinci olarak “Finansal okuryazarlık becerisine sahip olan bir bireyin hangi bilgi ve davranışlara sahip olması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya öğretmenlerin verdikleri cevaplardan edilen bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Finansal okuryazar bireylerin sahip olmaları gereken bilgi ve davranışlara ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	f
Finansal Bilgi	Ekonomik verileri anlama	2
	Tasarruf, birikim ve yatırım kavramlarını bilme	2
	Ülkenin ekonomik gelişmeleri takip edebilme	2
	Finans sistemlerini takip edebilme	1
	Döviz ve altın kurlarını takip edebilme	1
	Güncel ekonomik bilgileri gerçekçi şekilde değerlendirme	1
	Enflasyonun takip edebilme	1
Finansal Bilinç	Tüketici hak ve sorumluluklarını bilme	2
	Reklam ve yönlendirmelere göre harcama yapmama	1
	Devlet güvencesi olmayan yatırımlara yönelmeme	1
Bütçe	Etkili bir bütçe yapabilme	4
	Parayı kullanabilme ve yönetebilme	4
	Ekonomisini gelir ve giderine göre planlayabilme	2
	Finansını ekonomik gerçeklere göre yönetme	2
	Harcama ve borç kontrolü yapabilme	1
	Ekonomik krizleri belirleyerek çözüm önerisi sunma	1
Yatırım	Tasarruf yapabilme	2
	Ekonomik gelişmelere göre doğru yatırım yapabilme	2
	Emekliliğe yatırım yapabilme	1
	Para kazanma yöntemlerini bilme	1

Paradan para kazanabilme

1

Tablo 4'te görüldüğü üzere öğretmenler finansal okuryazar bireylerin sahip olması gereken özellikleri finansal bilgi, finansal bilinç, bütçe ve yatırım olmak üzere dört tema içerisinde vermiştir. Öğretmenlerin bu görüşleri, finansal bilgi açısından; ekonomik verileri anlama, tasarruf, birikim ve yatırım kavramlarını bilme, ülkenin ekonomik gelişmeleri takip edebilme, finansal bilinç teması açısından; tüketici hak ve sorumluluklarını bilme, yatırım teması açısından ise tasarruf yapabilme, ekonomik gelişmelere göre doğru yatırım yapabilme şeklinde sıralanmaktadır. Bu soruya ilişkin öğretmen yanıtlarından bazıları aşağıda verilmiştir:

“Temel düzeyde finansal okuryazarlık becerisine sahip olan bireyler harcamalarını ve borçlarını kontrol altına alabilirler” (Ö2, E).

“Güncel finans bilgileri ile ilgili gerçekçi yorumlarda bulunabilir ve ekonomisini bu doğrultuda yönetebilir” (Ö7, E).

“Günlük haftalık yıllık önemli siyasi ve ekonomik gelişmeleri takip ederek Kurlar arasındaki farkı ve hareketleri takip etmek özellikle alım gücündeki değişimi ve enflasyonu takip et edebilir” (Ö3, E).

“Bütçesini etkin bir şekilde kullanır ve tasarruf alışkanlığı kazanır...” (Ö8, K).

“Muhasebe bilgisine sahip olması gerektiğini düşünüyorum Ayrıca tasarruf yatırım ve işletmeleri deneyimine sahip olması gerekmektedir” (Ö9, K).

Araştırmada bir diğer soru “Finansal okuryazarlık becerisini kazanamayan bir bireyde ne tür davranışlar oluşmasını beklersiniz?” şeklindedir. Bu soruya verilen cevaplardan edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Finansal okuryazarlık becerisi kazanmayan bireylerin gösterdikleri davranışlara ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	f
Bütçe Yönetimi	Gelir giderini dengeleyememe	2
	Aşırı borçlanma yapma	2
	Gerçekçi ekonomik plan (gelir-borç) yapamama	2
	Bütçesini ihtiyacı doğrultusunda kullanamama	2
	Beklenmedik durumlara para ayıramama	2
	Borçlarını ödeyememe	2
	Ekonomisini yönetememe	2
Finansal Bilgi ve Tutum	Maddi olarak başkalarına bağımlı olma	3
	Ekonomik konulara yorum yapamama	1
	Ekonomik bilgilere sahip olmama	1
	Ekonomik gelişmeleri doğru yorumlayamama	1

	Savurgan olma	1
	Geleceğini düşünmeme	1
	Ekonomik fırsatlara ilgisiz olma	1
	Medya ve reklamlara aldanma	1
	Bilinçli tüketici olamama	1
	Ekonomisini yönetmede hatalı kararlar verme	3
	Kâr-zarar analizi yapamama	2
	Tasarruf yapamama	2
	Doğru yatırım yapamama	2
	Bilgi ve beceri eksikliğinden yatırım girişimleri başarısız olma	1
Finansal Girişim	Yatırımlarında zarar etme	1
	Finansal yönden geleceği tahmin edememe	1
	Ülke ekonomisine göre kendi para politikalarını oluşturamama	1
	Finansal konularda doğru kararlar alamama	1
	Ani yatırım ve alışverişler yapma	1
	Para kazanamama	1

Tablo 5'e göre öğretmenler finansal okuryazar olmayan bireylerde yetersiz gördükleri özellikler bütçe yönetimi, finansal bilgi ve tutum ve finansal girişim olmak üzere üç konuda toparlanabilir. Öğretmenler finansal okuryazar olmayan bireylerin gelir giderlerini dengeleyemedikleri, aşırı borçlandıkları, gerçekçi ekonomik plan (gelir-borç) yapamadıkları ve paralarını yönetemediklerini düşünmektedir. Ayrıca bu kişilerin maddi olarak başkalarına bağımlı oldukları, ekonomik bilgilere sahip olmadıkları ve ekonomik gelişmelere yorum yapamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca ekonomik okuryazar olmayanların savurgan olduklarını ve yatırım yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bu soruya ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“İyi bir yaşam standardı yakalayamaz fayda analizi etüt edemez bilinçli bilinçsiz tüketici kavramlarının dengesini kuramaz” (Ö1, E).

“Bu durum gelişmekte olan ülkelerin sorunu olduğu gibi gelişmiş ülkelerinde bir sorundur, ABD ekonomik krizinde görüldüğü gibi yetersiz finansal okuryazarlık sahip bireylerin sayısının çokluğu ve kredileri kolay ulaşım beraberinde aşırı borçluluk sorununu ortaya çıkarmıştır” (Ö2, E).

“Hiçbir alanda yatırım yapamaz yapmak istese dahi doğru adım atamaz” (Ö11, E).

“Çevresinden çok kolay etkilenir çoğunlukla yanılır pişman olabilir” (Ö3, E).

“Plansız disiplinsiz rahat savurgan geleceğini düşünmeyen bireylerin yetişmesine sebep olur” (Ö4, K).

“Gündelik yaşamda karşılaştığı finansal sorunları tek başına çözemez ya da hatalı kararlar verir” (Ö8, K).

“Kendisine ödeme planı çıkaramama kâr zarar durumlarını önceden tahmin edememe her ay bütçesinden bir tasarruf yapamama gibi olumsuz davranışlar beklenir” (Ö9, K).

Finansal okuryazarlık becerisinin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri hakkında öğretmen görüşleri “Finansal okuryazarlık becerisinin sosyal bilgiler dersindeki yeri konusunda düşünceleriniz nelerdir?” sorusu ile alınmıştır. Bu soruya verilen cevaplardan edilen bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Finansal okuryazarlık becerisinin sosyal bilgiler dersindeki yerine ilişkin bulgular

Tema	Kodlar	f
Amaç	Hayata hazırlama amacının olması	7
	Finansal okuryazar birey yetiştirme amacının olması	3
	Bilinçli tüketici yetiştirme amacının olması	2
	Güçlü toplum için güçlü bireyler yetiştirme amacının olması	1
İçerik ve Kazanım	Disiplinler arası ders olması	7
	Üretim dağıtım tüketim kazanımlarını içermesi	6
	Gelir-gider kavramlarını içermesi	4
	Bütçe oluşturma kazanımının bulunması	2
	Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır kazanımının olması	1
	Para kullanma kazanımının olması	1
	Tutum tasarruf israf konularını içermesi	1
	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt eder kazanımının olması	1
	Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıy kazanımının olması	1

Tablo 6’ya göre finansal okuryazarlık becerisinin sosyal bilgiler dersinde yerinin “Amaç” ve “İçerik ve kazanım” olmak üzere iki tema altında verildiği görülmektedir. Öğretmenler, sosyal bilgiler dersinin yapısı bakımından disiplinler arası bir ders olması ve amaçları açısından ise öğrencileri hayata hazırlama görevini üstlenmiş olması dolayısıyla finansal okuryazarlık becerisinin sosyal bilgiler dersi için önemli bir beceri olduğunu düşünmektedir. Bu soruya ilişkin öğretmen ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

“Finansal okuryazarlık becerisinin dayandığı ekonomi bilimi sosyal bilimlerin alanları içerisinde olduğundan bu beceri sosyal bilimlerin konularından biridir” (Ö6, E).

“Sosyal bilgiler ile çok bağlantılı olduğunu düşünüyorum çünkü insanın parasını nasıl kullanması gerektiğini plan varken hayatını da planlar sosyal bilgilerin amacı öğrencileri hayata hazırlamaksa hayatını geleceğini nasıl planlaması gerektiğini öğrenmesi gerekir” (Ö4, K).

“Sosyal bilgiler tüm sosyal bilimlerden yararlandığı gibi ekonomi biliminden de yararlanır ...” (Ö5, E).

“Sosyal bilgiler dersi müfredatı böyle bir konu başlığı yoktur. Yalnız tutum tasarruf ve israf konuları işlemekteyiz” (Ö9, K).

Öğretmenlerin finansal okuryazarlık becerisini geliştirmek için derslerinde gerçekleştirdikleri faaliyetleri belirlemeye yönelik “Finansal okuryazarlık becerisini kazandırmak için derslerinizde gerçekleştirdiğiniz faaliyetler nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplardan edilen bulgular Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Öğretmenlerin finansal okuryazarlık becerisini kazandırmak için yaptıkları faaliyetlere yönelik bulgular

Tema	Kodlar	f
Yöntem/ Teknik	Anlatım	7
	Örnek olay	2
	Drama	2
	Soru cevap	2
	Problem çözme	2
	Rol oynama	1
	İstek ve ihtiyaçlar karşılaştırması tablosu oluşturma	2
Etkinlik	Öğrencilere girişimci hayallerini anlattırma	2
	Harcama planı yaptırmak	2
	Farklı gazetelerden ekonomi takibi	1
	Tasarruf etkinliği	1
	Günlük hayattan örnek verme	1
	Kumbara etkinliği	1
	Medyadan ekonomik değer takibi	1
	Bilinçli bilinçsiz tüketici etkinliği	1
	Bütçe yapdırma	1
	Fıkralar ile gelir gider ilgisi kurma	1
	Vergi ağacı oluşturma	1
	Para birimi simgeleri materyali hazırlama	1

Tablo 7'e göre finansal okuryazarlık becerisini geliştirmek için öğretmenler en çok anlatım yöntemini kullanmaktadır. Daha sonra örnek olay, drama, soru cevap ve problem çözme yöntem veya tekniklerini uyguladıkları belirlenmektedir. Ayrıca bu beceriyi geliştirmek için öğrencilere istek ve ihtiyaçlar tablosu oluşturma, girişimcilik hayallerini anlatırma, harcama planı yaptırma etkinliklerini yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu soruya ilişkin bazı öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Üretim dağıtım tüketim öğrenme alanında iktisadi temel kavramlarda arz talep enflasyon devalüasyon ciro, kar-zarar kavramları öğrencilerin ve ailelerin günlük yaşamları üzerinden soru cevap etkinliği, sınıfta drama etkinliği yaparak kavratmaya çalışıyorum” (Ö2, E).

“Girişimciliğin ne demek olduğunu girişimci insanın özelliklerini derse işledikten sonra öğrencilerden girişimci hayallerini anlatmalarını isterim” (Ö6, E).

“Öğrencilere önce medya okuryazarlığı ve medya takibi kazandırmaya amaçlarım. Ardından ticaret yollarının önemi açısından yola çıkarak kalkınmayı öğretirim” (Ö11, E).

“Tüketici haklarını anlatırken bu konulara daha fazla ağırlık veriyorum” (Ö10, E).

“Bir haberi birkaç farklı kanaldan siteden gazeteden takip ederek aralarındaki farkı anlatmalarını istiyorum” (Ö3, E).

“Bilinçli tüketici konusunda ünite boyunca paramızı harcarken dikkat etmemiz gereken hususlardan bahsediyoruz” (Ö4, K).

“Tasarruf bilinci kazandırma etkinliklerinde ihtiyaçlarım ve isteklerim tablosu oluşturup arta kalan miktarın tasarruf miktarı olduğunu vurguladım” (Ö8, K).

“İsraf ve tutumlu olma konularında öğrencilere günlük hayatlarında yaşantılarından örnekler vererek bu konulara değinilmektedir. Kendilerinden hareketle bütçelerin yönetebilme, tasarruf etme, birikim yapma gibi konularda bilgi aktarımı yapılmaktadır” (Ö9, K)

Finansal okuryazarlık becerisini geliştirmek için öğretmen görüşleri “Sosyal bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisini kazandırmak için neler önerirsiniz?” sorusu ile alınmıştır. Bu soruya verilen cevaplardan edilen bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine ilişkin öğretmen görüşleri

Tema	Kodlar	f
Kazanı	Tasarruf ve israf konularının artırılması	1

	İstek ve ihtiyaçlar tablosu yapılması	1
	Üretim dağıtım tüketim öğrenme alanının süresi artırılması	1
	Öğrencilere sorumluluk bilincinin öğretilmesi	1
	Uzmanlardan destek isteme sınıfta röportaj yapılması	2
	Öğrencilerin finansal sorunlara çözüm önerileri sunmalarının istenmesi	2
	Market ve iş işyeri merkezlerinin dersle ilişkilendirilmesi	1
	Sınıfta sene başında alışveriş tartışmalarının yapılması	1
	Öğrencilere bütçe oluşturma projesi verilmesi	1
Etkinlik	Öğrencilere internetten alışveriş eğitimi verilmesi	1
	Oyun geliştirilmesi	1
	Örnek olay oluşturulması	1
	Öğrencilerin medya okuryazarlığı dersi alınması	1
	Derste farklı kaynaklardan haber okunması	1
	Öğrencilere finans kurumlarının tanıtılması	1
	Öğrencilere finansal kavramların öğretilmesi	1
	Öğrencilerin yorumlama becerilerinin geliştirilmesi	1
	Öğrencilere birim fiyatların öğretilmesi	1
	Öğrencilere ülke ekonomi politikalarının öğretilmesi	1

	Öğrencilerin ekonomi gazetesi hazırlanması	1
İçerik	Finansal okuryazarlık ile ilgili ayrı bir öğrenme alanı olması	3
	Finansal okuryazarlık ile ilişkili konu ve metinlerin ders kitaplarına eklenmesi	2
	Bir ailenin aylık gelir gideri metninin oluşturulması	2
	Finansal okuryazarlık konularının artırılması	1
	Kitapta para kazanma yollarının gösterilmesi	1

Tablo 8'e göre öğretmenlerin öğretmenler finansal okuryazar bireyler yetiştirmek için tasarruf ve israf konularının artırılmasını, istek ihtiyaç tablosunun yapılması, üretim tüketim dağıtım öğrenme alanının süresi artırılmasını ve öğrencilere sorumluluk bilincinin kazandırılmasını ifade etmişlerdir. Bu becerinin kazandırılmasına yönelik en çok uzmanlarla sınıfta röportaj yapılmasını, öğrencilerin finansal sorunlara çözüm önerileri sunmalarının istenmesini belirtmişlerdir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinin içeriklerinin finansal okuryazarlık becerisini geliştirebilecek şekilde artırılmasını önermişlerdir. Bu soruya ilişkin öğretmen cevaplarından bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

“Marketi iş merkezlerini ve benzeri birçok ekonomik etkeni hayatın içine taşıyıp daha iyi algılamalarını ve hissetmeleri sağlanmalı” (Ö1, E).

“Eylül ayında okullar açıldığı ve öğrencilerin aileleri ile okul alışverişi yaptığı için finansal okuryazarlık bu dönemde işlenebilir” (Ö2, E).

“Finansal okuryazarlık becerisinin 5, 6 ve 7. sınıflarda bir ünite olarak okutulması...” (Ö6, E).

“Derslerde internet siteleri üzerinden alışverişin nasıl yapıldığı, fiyat karşılaştırmalarının nasıl yapıldığı, birim fiyatın ne olduğu gibi temel konularda bilgi verilmesi” (Ö7, E).

“Öncelikle öğrencilere finans kurumları açısından bilgilendirme yapılmalıdır. Ardından gezi gözlem ile merak duyguları artırılmalıdır” (Ö11, E).

“Her konunun içerisine bu beceri etkinliklerle yerleştirilmeli. Bütçe oluşturma ve ona göre bir planlama geliştirmeleri ödev olarak verilmeli...” (Ö4, K).

“Ülkenin ekonomik politikaları ile eşdeğer çalışmalara yer verilebilir” (Ö8, K).

“Öğrencilere ailelerinden hareketle bütçelerini yönetebilme tasarruf etme gibi kazanımlarla bilgi aktarımı yapılmalıdır” (Ö9, K).

“Senaryolar oluşturularak öğrencilerin eleştirel düşünceleri ve finansal sorunlara çözüm önerileri sunmaları istenebilir” (Ö13, E).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğretmenlere göre finansal okuryazar bireyler; ekonomik verileri anlama, tasarruf, birikim ve yatırım kavramlarını bilme, ülkenin ekonomik gelişmeleri takip edebilme, döviz ve altın kurlarının hareketliliğini takip edebilme özelliklerine sahiptir. Ayrıca tüketici hak ve sorumluluklarını bilme, reklam ve yönlendirmelerine göre harcama yapmama bilinçliliğine de sahip olmalıdırlar. Bununla birlikte finansal okuryazar bireyler; tasarruf ve doğru yatırım yapabilmeli ve para kazanma yöntemlerini bilmelidir.

Martinez (2016) finansal okuryazarlık eğitimi öncesi lise öğrencilerinden aldığı yanıtlarda öğrencilerin (%61,5) tasarruf, yatırım ve / veya emeklilik için tasarruf hakkında daha fazla bilgi edinmek istediğini, %11,5 kredi kartları hakkında daha fazla bilgi edinmek istediğini, %7,7'si öğrenci borcu ile başa çıkma hakkında daha fazla bilgi edinmek istediğini ve %7,7'sinin de kredi puanları hakkında daha fazla bilgi edinmek istediğini tespit etmiştir. Leumann, Heumann, Syed ve Aprea, (2016) farklı ülkelerden çeşitli mesleklerden katılımcılar üzerinde yaptıkları araştırmada finansal okuryazarlık nedir soruna; bütçe hazırlamak, “kişinin bütçesinin yönetimi, yani ne kadar kazandığımı bilmek, ne kadar harcadığımı bilmek, tasarruf yüzdesini nasıl tanımlayacağımı bilmek”, günlük ihtiyaçlar için bankacılık ve finansal hizmetlerin kullanılması, kendi ihtiyaç ve olasılıklarına göre planlama giderleri, kendi gelirlerini değerlendirme”, “para harcayan” “para tasarrufu/varlık oluşturma” ve “borç para almak/kredi/finansman yöntemlerini arttırmak”, “emeklilik planlaması” “borçlanmayı önleme (aşırı)”, “para ve mali işler bağlamında bilgi ve danışmanlık hizmetlerini tanıma”, “para kazanma /alma” ve “karşılaştırma/sözleşme güvence” şeklinde sonuçları ortaya koymuştur. Bu sonuçlar bu araştırmanın finansal okuryazarlık nedir sorusundan elde edilen bulgular ile paralellik göstermektedir. Finansal okuryazarlıkta bilinmesi gereken bilgiler olarak; paradan tasarruf, bina varlıkları, aşırı borçlanmadan kaçınma, bütçe yapma, aşırı borçlanmadan kaçınma, kendi ihtiyaçları ve olasılıkları doğrultusunda planlama giderleri, günlük ihtiyaçlar için bankacılık ve finansal hizmetleri kullanma bilgilerini paylaşmışlardır. Finansal bilgi olarak faiz oranları, enflasyon veya vergiler ve harçlar, bunların nasıl ortaya çıktığı, vergilerle neyin finanse edildiği, enflasyon

ve deflasyonun faiz oranları üzerindeki etkisi ve benzeri finansal kriz finansal okuryazarlığın algılanan yönleri olarak belirtmektedirler.

Araştırmada öğretmenlere göre finansal okuryazar olmayan bireyler; gelir ve giderini dengeleyemez, aşırı borçlanma yapar, gerçekçi ekonomik plan yapamaz, beklenmedik durumlara para ayıramaz ve borçlarını ödeyemez. Ayrıca bu bireyler, ekonomik olarak başkalarına bağımlı olurlar. Ekonomik bilgisine sahip değildir. Ekonomik gelişmeleri yorumlayamazlar. Ayrıca bu kişiler geleceklelerini düşünmedikleri için ekonomik fırsatlara ilgisiz ve savurgan olurlar. Yine öğretmenlere göre finansal okuryazar olmayan kişiler medya ve reklamlara inarak alışveriş yaparlar, bilinçli tüketici değildirler. Barış, (2016) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, öğrencilerin %33,5'i düşük düzeyde finansal okuryazar, %33,4'ü orta düzeyde ve %30,1'i de yüksek düzeyde finansal okuryazar olduğunu, kız öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyini erkek öğrencilerden daha yüksek tespit etmiştir. Ayrıca öğrencilerin finansal bilgilerinin yarısının okulda, yaklaşık %40'ının aileden, %34,3'ü online/yazılı materyallerden, %13,4 ise arkadaşlarından öğrendiklerini belirtmiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık öğrenmede okulu ve aileyi göstermeleri bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin erken yaşlarda yükseltilebileceğine işaret ettiğini vurgulamıştır.

Öğretmenlere göre sosyal bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisinin yeri, sosyal bilgiler dersinin; bireyleri hayata hazırlaması, finansal okuryazar, bilinçli tüketici ve ekonomik olarak güçlü bireyler yetiştirme amaçlarının olması sebebiyle önemlidir. Ayrıca dersin içerik ve kazanımları da finansal okuryazarlık becerisi ile ilişkilendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler derslerinde finansal okuryazarlık becerisini geliştirmek için en çok anlatım, örnek olay, drama, soru cevap ve problem çözme yöntemlerini kullanmaktadır. Öğretmenler finansal okuryazarlık becerisini geliştirmek için daha çok istek ve ihtiyaçlar karşılaştırması tablosu oluşturma, öğrencilere girişimci hayallerini anlatırma, harcama planı yaptırma, farklı gazetelerden ekonomi takip etme etkinliklerini önermişlerdir. Araştırmada beş sosyal bilgiler öğretmeni açık uçlu soru formunu doldurmaya gönüllü olmasına rağmen bu konuda bilgileri olmadığını belirterek formu boş bırakmışlardır. Soruları cevaplayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin de çoğunluğunun finansal okuryazarlık becerisinin tanımını yapmalarına rağmen bu becerinin etkin bir şekilde geliştirebileceği yöntem, teknik ve etkinlikleri bilmedikleri anlaşılmaktadır.

Fernandes, Lynch, Netemeyer, (2014) çalışmalarında finansal eğitimin birçok yenilikçi biçiminin deneysel olarak incelenmediğini belirtmektedir. Bu araştırma da finansal okuryazarlığı cinsiyet, akademik başarı ve diğer değişkenlere göre durumu incelenmemiştir. Bar-

boza, Smith ve Pesek (2016) çalışmalarında erkelerin daha fazla finansal okuryazar olduğu ve akademik başarı ile finansal okuryazarlık hakkında pozitif ilişki olduğuna ışık tutarken; finansal okuryazarlık testlerinde kadınların erkeklerden daha düşük puan almasının davranışsal nedenlerinin neler olduğu, finansal eğitim programlarının, kadınların ihtiyaçlarına daha iyi cevap verecek şekilde nasıl tasarlanabileceği, finansal okuryazarlık düzeylerini artırmak için cinsiyet farklılıklarının ne ölçüde iyileştirilebileceği ve gözlemlenen cinsiyet farklılıklarına bakılmaksızın genel finansal okuryazarlık seviyelerinin nasıl artırılabilir konularında araştırmalar yapılmasını önermektedirler.

Bu noktalardan hareketle;

- Finansal okuryazarlıkla ilgili deneysel çalışmaların yaz düzeylerine göre yapılması
- Finansal okuryazarlık becerisi ile ilgili alan yazının geliştirilmesi
- Eğitim fakültelerinde beceri geliştirme eğitimlerinin uygulamalı olarak verilmesi
- Öğretmenlerin finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesine yönelik hizmet içi eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.
- İlk okuldan başlamak üzere finansal okuryazarlık becerilerinin etkin bir şekilde verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alkaya, A. & Yağlı, İ. (2015). Finansal okuryazarlık- finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (40), 585-589. doi:10.17719/jisr.20154013941
- Barboza, G., Smith, C. & Pesek, J. G. (2016). Assessing financial literacy, gender gap and cognitive differences. *Journal of Financial Education*, 42, (3-4), 205-242. Erişim tarihi:10. 01. 2020. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/90001150>.
- Barış, S. (2016). Finansal okuryazarlık ve bütçeleme davranışı: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *TESAM Akademi Dergisi*, 3 (2). 13-38.
- Ben David-Hadar, I. (2015). An analysis of personal financial literacy among educators. *Journal of Financial Education*, 41 (1), 50-89. Erişim tarihi: 10-02-2020. <https://www.jstor.org/stable/24331039>.
- Çam, A. V. & Barut, A. (2015). Finansal okuryazarlık düzeyi ve davranışları: Gümüşhane Üniversitesi önlisans öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 4 (7), 63-72.

- Ehrlich, M. & Guilbault, M. (2017). What colleges can do to enhance financial literacy of students. *Journal of Financial Education*, 43, (2), 262-272, 10.02.2020. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26573525>.
- Fernandes, D., Lynch, J. G. & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education and downstream financial behaviors? *Management Science*, 60 (8), 1861-1883. Erişim tarihi: 10-02-2020, [doi.org/10.1287/mnsc.2013.1849](https://www.jstor.org/stable/42919641). <https://www.jstor.org/stable/42919641>.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Herman, R., Hung, A. A., Burke, J., Carman, K. G., Clancy, N., Kaufman, J. H. & Wilson, K. (2015). Financial education curriculum rubric. In *Development Of A K-12 Financial Education Curriculum Assessment Rubric* (33-36). RAND Corporation. Erişim tarihi: 12.02.2018, <https://www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt19rmdng.11>.
- Kanmaz, A. (2008). *Bireysel hisse senedi yatırımcılarının finansal okuryazarlık düzeyi üzerine bir çalışma: İzmir örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Kılıç, Y, Ata, H. A. & Seyrek, İ. H. (2015). Finansal okuryazarlık: üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. doi:10.25095/mufad.396535.
- Leumann, S., Heumann, M., Syed, F. & Aprea, C. (2016). Towards a comprehensive financial literacy framework: voices from stakeholders in European vocational education and training. In E. Wuttke, J. Seifried & S. Schumann (Eds.), *Economic competence and financial literacy of young adults. Status and challenges* (19-39). Published by: Verlag Barbara Budrich. Erişim tarihi: 10.02.2020, <https://www.jstor.org/stable/j.ctvbkk29d.4>.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2014). The Economic importance of financial literacy: theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52 (1), 5-44. 10-02-2020, <https://www.jstor.org/stable/24433857>.
- Mandell, L (2008). Financial literacy of high school students. In Jing J. Xiao (ed.), *Handbook of consumer finance research* (pp. 163-185). New York: Springer Publishing. Erişim tarihi: 10.02.2020. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-0-387-75734-6.pdf>.
- Martinez, V. (2016). Financial literacy among our students: assessing and improving their knowledge. *Journal of Financial Education*,

- 42 (3-4), 291-303. Erişim tarihi: 10.02.2019. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/90001154>.
- Maurer, T. W. (2014). Teaching financial literacy with process-oriented guided-inquiry learning (POGIL). *Journal of Financial Education*, 40, (3/4), 2014), 140-163. Erişim tarihi: 10-02-2020, <https://www.jstor.org/stable/24331051>.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi*. 2. baskı. Akbaba Altun, S. & Ersoy, A. (Eds.). Ankara: Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara. (2019, 15 Temmuz). Erişim tarihi 02.10.2017. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD (2011). *G-20 High-Level Principles on Financial Consumer Protection*. Paris: OECD, October. Erişim tarihi: 4.05.2019. <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-markets/48892010.pdf>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD (2014). *PISA 2012 Results: students and money: financial literacy skills for the 21st century (Volume VI)*, OECD Publishing. Erişim tarihi: 10.02.2020 <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en>.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44, 276-295.
- Vitt, L. A., Anderson, C., Lyter, D. M., Siegenthaler, J. K. & Jeremy W. (2000). Personal finance and the rush to competence: financial literacy education in the u.s. Erişim tarihi: 10.06.2019. <http://www.isfs.org/documents-pdfs/rep-finliteracy.pdf>.
- Willis, L. E. (2008). Against financial literacy education. *Iowa Law Review*, Vol. 94, 197-285. Erişim tarihi 03.04.2019. <https://ssrn.com/abstract=1105384>.
- Yardımcıoğlu, M , Akpınar, Y. & Günay, Y . (2015). Vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalık: kahramanmaraş araştırması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 95-122.
- Yılar, B. & Akdağ, Hakan (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde vergi

okuryazarlığı. Ed. Refik Turan, Hakan Akdağ, Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-III içinde (356-399), Ankara: Pegem Yayınları.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.